

प्रदेश लोक सेवा आयोग

गण्डकी प्रदेश

नेपाल कृषि सेवा अन्तर्गतका फिसरिज, भेटेरिनरी र लाइभस्टक पोल्ट्री एण्ड डेरी डेभलपमेण्ट समूह, नायव प्राविधिक सहायक चौथो तह (प्रदेश/स्थानीय तह) का पदको खुला प्रतियोगितात्मक परीक्षाको

पाठ्यक्रम

पाठ्यक्रमको रूपरेखा: यस पाठ्यक्रमको आधारमा निम्नानुसार चरणमा परीक्षालिइने छः

प्रथम चरण: लिखित परीक्षा

पूर्णाङ्क: १००

द्वितीय चरण: अन्तर्वार्ता

पूर्णाङ्क: २०

प्रथम चरण: लिखित परीक्षा योजना (Examination Scheme)

विषय	पूर्णाङ्क	उत्तीर्णाङ्क	परीक्षा प्रणाली	प्रश्न संख्या × अङ्कभार	समय
सेवा सम्बन्धी	१००	४०	वस्तुगत बहुवैकल्पिक (Multiple Choice)	५०प्रश्न × २ अङ्क = १००	४५ मिनेट

द्वितीय चरण

विषय	पूर्णाङ्क	परीक्षा प्रणाली
अन्तर्वार्ता	२०	मौखिक

द्रष्टव्य:-

- लिखित परीक्षाको माध्यम भाषा नेपाली वा अंग्रेजी अथवा नेपाली र अंग्रेजी दुवै हुन सक्नेछ ।
- लिखित परीक्षामा यथासम्भव निम्नानुसार प्रश्नहरू सोधिनेछ ।

पाठ्यक्रमका एकाइ	1	2	3	4
प्रश्न संख्या	14	12	12	12

- वस्तुगत बहुवैकल्पिक (Multiple Choice) प्रश्नहरूको गलत उत्तर दिएमा प्रत्येक गलत उत्तर बापत २० प्रतिशत अङ्क कट्टा गरिनेछ। तर उत्तर नदिएमा त्यस बापत अङ्क दिइने छैन र अङ्क कट्टा पनि गरिने छैन।
- यस पाठ्यक्रम योजना अन्तर्गतका पत्र/विषयका विषयवस्तुमा जेसुकै लेखिएको भए तापनि पाठ्यक्रममा परेका कानून, ऐन, नियमतथा नीतिहरू परीक्षाको मिति भन्दा ३ महिना अगाडि (संशोधन भएका वा संशोधनभई हटाईएका वा थप गरी संशोधनभई) कायम रहेकालाई यस पाठ्यक्रममा परेको सम्झनु पर्दछ।
- प्रथम चरणको लिखित परीक्षाबाट छनौट भएका उम्मेदवारहरूलाई मात्र द्वितीय चरणको अन्तर्वार्तामा सम्मिलित गराइनेछ।
- पाठ्यक्रम लागू मिति:-

पत्र/विषय: सेवा सम्बन्धी

१. कृषि, पशुपंक्षी तथा मत्स्य सम्बन्धी

- १.१ नेपालको संविधानमा कृषि तथा खाद्यसम्बन्धी व्यवस्था
- १.२ निजामती सेवा ऐन, २०४९ तथा नियमावली, २०५० मा कर्मचारीको आचरण, विदा र सजाय सम्बन्धी व्यवस्था
- १.३ पशु स्वास्थ्य तथा पशु सेवा ऐन, २०५५ तथा नियमावली, २०५६
- १.४ जलचर संरक्षण ऐन, २०१७
- १.५ दाना पदार्थ ऐन, २०३३ र नियमावली, २०४१
- १.६ पशु बधशाला तथा मासु जाँच ऐन, २०५५ तथा नियमावली, २०५७
- १.७ प्रदेश कृषि व्यवसाय प्रवर्धन ऐन, २०७७
- १.८ पशु ढुवानी मापदण्ड, २०६४
- १.९ बर्ड फ्लु नियन्त्रण आदेश, २०६४ (चौथो संशोधन समेत)
- १.१० एक स्वास्थ्य रणनीति, २०७६
- १.११ पशुपंक्षी/मत्स्य अनुसन्धानको संरचना तथा भूमिका
- १.१२ नेपालमा पशुपंक्षी तथा मत्स्य पालनको संक्षिप्त इतिहास तथा वर्तमान अवस्था
- १.१३ चालु आवधिक योजनामा पशुपंक्षी तथा मत्स्य विकासको उद्देश्य, नीति तथा मत्स्य र पशुपंक्षी क्षेत्रगत विकास कार्यक्रमको प्राथमिकता, लक्ष्य एवं कार्यान्वयन रणनीति तथा गण्डकी प्रदेशको चालु योजनामा कृषि/पशुपंक्षी/मत्स्य सम्बन्धी भएका व्यवस्थाहरू
- १.१४ नेपालको अर्थतन्त्रमा पशुपंक्षी तथा मत्स्य विकासको महत्व
- १.१५ पशुपंक्षी/मत्स्य विकास कार्यक्रम तर्जुमा र कार्यक्रम तर्जुमा आधारहरू
- १.१६ पशुपंक्षी तथा मत्स्य विकास कार्यक्रममा ऋण, बिमा, उत्पादन सामग्री, औजार तथा उपकरण, बजार तथा मुल्य व्यवस्था
- १.१७ पशुपंक्षी तथा मत्स्यको दिगो एवं व्यवसायिक उत्पादन, पशुपंक्षी/मत्स्य विकासका प्रमुख अवसर तथा चुनौतीहरू
- १.१८ कृषि विकासमा कृषि/पशु सेवा प्रसारको महत्व, सीमितता र प्रभावकारीता
- १.१९ कृषि/पशुपंक्षी/मत्स्य प्रसारका विभिन्न तरिकाहरू र तिनको तुलनात्मक फाइदा र सीमितता
- १.२१ कृषि/पशुपंक्षी/मत्स्य विकासमा समुह पद्धती प्रकृया र कार्यान्वयन तथा अगुवा कृषक छनौटको आधार, भूमिका र परिचालन
- १.२२ कृषि विकासमा ग्रामिण पूर्वाधार सिँचाई, कृषि सडक आदिको महत्व

२. भेटेरीनरी

- २.१ आन्तरिक परजीवी: नाम्ले जुका, गोलो जुका, फिते जुकाका प्रमुख लक्षण, रोग निदान, उपचार तथा रोकथाम
- २.२ वाह्य परजीवी: किर्ना, जुम्मा, उपियाँ तथा लुतोका प्रमुख लक्षण, रोग निदान, उपचार तथा रोकथाम
- २.३ प्रमुख ब्याक्टेरियल रोगहरू: भ्यागुते रोग, पटके रोग, चरचरे रोग, इन्टेरोटोसेमिया, थुनेलो, क्षयरोग र जोन्स रोग, काफ स्कोर र कोलिव्यासिलोसिस, फाउल टाइफाइड, कुखुराको हैजा, पुल्लोरम, खुर कुहिने रोग, ब्रुसेलोसिस तथा माइकोप्लाज्मोसिसका लक्षण, रोग निदान, उपचार तथा रोकथाम
- २.४ प्रमुख भाइरल रोगहरू गौगोटी, पि.पि.आर, एभियन ईन्फ्लुएन्जा, एभियन लिम्फोइड ल्युकोसिस, खोरेत, रेविज, स्वाईन फिभर, कुखुराको विफर, गम्बोरो, रानीखेत तथा म्यारेक्स रोगका लक्षण, निदान, उपचार तथा रोकथाम:
- २.५ निम्न प्रजनन सम्बन्धी विकृति: कारण, लक्षण, उपचार तथा रोकथाम
  - २.५.१ साल नझर्ने
  - २.५.२ तुहिने
  - २.५.३ डिस्टोक्रिया
  - २.५.४ बाँझोपन
- २.६ जुनोटिक रोगहरू: दुधबाट सर्ने रोगहरू, मासुबाट सर्ने रोगहरू र नेपालका प्राथमिकता प्राप्त जुनोटिक रोगहरू
- २.७ पशुपंक्षीमा भिटामिन र खनिजको कमि बाट हुने रोगहरू
- २.८ गाइ भैंसीका मेटाबोलिक रोगहरू: मिल्क फिवर, किटोसिस र डाउनर काउ सिन्ड्रोम
- २.९ दुसि तथा दुसि जन्य पर्दाथबाट हुने रोगहरू
- २.१० प्रोटोजोवल रोगहरू: कक्सिडियोसिस तथा रक्त प्रोटोजोवल रोगहरू का प्रमुख लक्षण, रोग निदान, उपचार तथा रोकथाम
- २.११ Emerging र Re-emerging पशु रोगहरू
- २.१२ नमुना संकलन तथा संप्रेषण विधि
- २.१३ आधारभूत प्रयोगशाला उपकरणहरू तथा निर्मलीकरणका तरीकाहरू

३. लाइभष्टक पोल्ट्री एण्ड डेरी डेभलपमेन्ट

- ३.१ गाई भैंसीका जातहरू, तिनीहरूको शारीरिक तथा उत्पादन विशेषताहरू
  - ३.१.१ उन्नत जात: जर्सी, होलिस्टन फ्रिजियन, ब्राउन स्वीस, हरियाना
  - ३.१.२ स्थानीय जात: अच्छामी, लुलु, खैला र चौरी

- ३.१.३ उन्नत जात: मुर्दा, निली राभी भैंसी
- ३.१.४ स्थानीय जात: लिमे, पारकोटे र गड्डी
- ३.२ उन्नत तथा स्थानीय बाखाका जातहरू, तिनीहरूको शारीरिक तथा उत्पादन विशेषताहरू
  - ३.२.१ जमुनापारी, वीयर, बारबरी, सानन्, च्याँगा, सिन्हाल, खरी (पहाडी), तराई बाखा
- ३.३ उन्नत तथा स्थानीय भेडाका जातहरू, तिनीहरूको शारीरिक तथा उत्पादन विशेषताहरू
  - ३.३.१ उन्नत नश्ल: रामबुलेट, पोलवर्थ, बोर्डरलाइसेयटर, रोमनी, मेरिनो
  - ३.३.२ स्थानीय नश्ल: भ्याङ्गलुङ्ग, बरुवाल, कागे, लामपुच्छे
- ३.४ उन्नत तथा स्थानीय सुंगुरका जातहरू, तिनीहरूको शारीरिक तथा उत्पादन विशेषताहरू
  - ३.४.१ उन्नत जात: ल्याण्डरेस, योर्कशायर, ह्याम्पशायर, ड्युरक
  - ३.४.२ स्थानीय जात: च्वाँचे र हुराका शारीरिक तथा उत्पादन विशेषताहरू
- ३.५ उन्नत जातका कुखुराहरू: न्यू हेम्पशायर, अष्ट्रालोर्प, व्हाईट लेगहर्न, गिरीराज तथा स्थानीय जातको कुखुरा साकिनीको शारीरिक तथा उत्पादन विशेषताहरू
- ३.६ खरायो: ऊन तथा मासुको लागि पालिने खरायोका जातहरू र तिनीहरूको विशेषता
- ३.७ पशु आनुवांशिक श्रोत संरक्षण, विकास तथा उपयोग
- ३.८ व्यवसायिक पंक्षीपालन विधि — जात, खोर, दानापानी, खोप व्यवस्थापन
- ३.९ पशुपंक्षी प्रजननका लागि छनौट तथा प्रजनन विधि
- ३.१० भाले खोजेको पोथीको लक्षण तथा प्रजनन गराउने उपयुक्त समय
- ३.११ कृत्रिम गर्भाधान विधि, पशु प्रजननको महत्व, कृत्रिम गर्भाधान कार्यमा उपयोग हुने उपकरणहरूको नाम तथा प्रयोग विधि, Estrus Cycle, प्रजननसँग सम्बन्धित गाई भैंसीको शरीरबाट निस्कने हरमोन बारे साधारण जानकारी
- ३.१२ पौष्टिक तत्वहरूको वर्गीकरण: कार्बोहाइड्रेट, प्रोटीन, चिल्लो पदार्थ, भिटामिन र खनिज पदार्थ
- ३.१३ पशुपंक्षीहरूको लागि संतुलित दाना तयार गर्ने विधि
- ३.१४ घाँसपात संरक्षण: घाँस सुकाउने विधि, सायलेज बनाउने विधि र महत्व
- ३.१५ परालमा युरिया प्रयोग गर्ने विधि र उपयोगिता
- ३.१६ उन्नत चरन घाँस तथा घाँस खेती तरिका
- ३.१७ कोसे घाँस: स्टाइलो, बरसिम, कुड्जु, सिराट्रो, सेन्ट्रो, बोडी (Cow pea), व्हाइट क्लोभर, रेडक्लोभर, कोटे, लुसर्न, डेस्मोडियम, केराउ, भेच
- ३.१८ अकोषे घाँस: नेपियर, पारा, सेटारिया, किकियु, राइग्रास, कक्सफुट, जै
- ३.१९ डाले घाँस: इपिल इपिल, वडहर, कोइरालो, टाँकी, काभ्रो, पाखुरी, किम्बु, दबदबे, पैयू, बकेना, निभारो, बैस, भोटेपिपल,
- ३.२० नेपालमा घाँसेवालीका वीउ प्रमाणीकरण पद्धति

- ३.२१ प्रचलित तथा उन्नत व्यवस्था अनुसार पशुपंक्षीको गोठ र खोर बनाउन ध्यान दिनुपर्ने आधारहरू (गाई, भैंसी, बाख्रा, भेडा, सुंगुर, कुखुरा, खरायो)
- ३.२२ विभिन्न पशुपंक्षीको भाले, माउ तथा बच्चाको स्याहार सुसार तथा आहाराको व्यवस्था
- ३.२३ पशुपंक्षीको गोठ, खोर सफासुगधर राख्ने र जैविक सुरक्षा विधि
- ३.२४ स्वच्छ दूध तथा स्वच्छ मासु उत्पादन
- ३.२५ दुग्ध प्रशोधन गर्ने विधि
- ३.२६ क्रिम, बटर, चिज, कुरौनी, घीउ, आइसक्रिम, दही बनाउने विधि

४. फिसरिज

- ४.१ माछाको परिभाषा, बाहिरी स्वरूप, विभिन्न अंग र ती अंगका कार्यहरू
- ४.२ नेपालमा पालिएका स्वदेशी र विदेशी माछाहरू र तिनका आहारविहार बारे साधारण ज्ञान
- ४.३ मत्स्य पालन पद्धती: पोखरी मत्स्य पालन, पिंजडामा मत्स्य पालन तथा रेसवेमा मत्स्य पालन
- ४.४ मत्स्य पालनका तरिका (माछाको जातको आधारमा)
  - ४.४.१ एक जातिय मत्स्य पालन
  - ४.४.२ बहुजातिय मत्स्य पालन
- ४.५ मत्स्य पालनका तरिका (सधनताको आधारमा)
  - ४.५.१ सामान्य मत्स्य पालन
  - ४.५.२ अर्ध सघन मत्स्य पालन
  - ४.५.३ सघन मत्स्य पालन
- ४.६ एकीकृत मत्स्य पालन तथा व्यवस्थापन
  - ४.६.१ धानखेतमा मत्स्य पालन
  - ४.६.३ पशुपालन र मत्स्य पालन
  - ४.६.३ फलफूल, तरकारी खेती र मत्स्य पालन
- ४.७ गाउँघरमा रहेका पुरानो पोखरीहरूमा माछा पालन तथा व्यवस्थापन
- ४.८ माछा पालनको लागि पोखरीको निर्माण गर्न उपयुक्त स्थलको छनौटका आधारहरू
- ४.९ मत्स्य पालनको लागि उपयुक्त पानी तथा माटोको गुणस्तर बारे साधारण ज्ञान
- ४.१० मत्स्य पालनको लागि नयाँ पोखरी निर्माण गर्ने तरिका र ध्यान दिनुपर्ने कुराहरूबारे साधारण ज्ञान
- ४.११ माउ माछा पोखरी व्यवस्थापन
- ४.१२ भाले र पोथी माउ पहिचान गर्ने तरिका तथा माउ माछाको व्यवस्थापन
- ४.१३ माछाको प्रजनन विधि: प्राकृतिक, अर्ध-कृत्रिम तथा कृत्रिम प्रजननको तयारी तथा व्यवस्थापन तरिकाहरू

- ४.१४ मत्स्य बिज उत्पादन: भुसुना भुराको उत्पादन, सानो भुरा हुर्काउने तरिका र ठूलो भुरा हुर्काउने तरिका
- ४.१५ माछा भुरा ढुवानी गर्ने विधि
  - ४.१५.१ ढुवानी गरिने माछा भुरामा हुनुपर्ने गुणहरू
  - ४.१५.२ माछा भुरा ढुवानीको लागि कण्डिसनिङ्ग र त्यसका फाईदाहरू
  - ४.१५.३ भुरा ढुवानी गरिनेपानीको गुणस्तर
  - ४.१५.४ माछा भुरा प्याकेजिङ्ग गर्ने तरिका
- ४.१६ खानेमाछा उत्पादन व्यवस्थापन:
  - ४.१६.१ पोखरीको तयारी: चून, मलखादको प्रयोग बारे जानकारी
  - ४.१६.२ माछा भुरा स्टकिङ्ग, संख्या निर्धारण र विभिन्न जातका माछा भुराको स्टकिङ्ग अनुपात सम्बन्धी जानकारी
- ४.१७ माछा उत्पादनको लागि आवश्यक आहाराहरूको पौष्टिक तत्व बारे साधारण ज्ञान र त्यसको व्यवस्थापन
- ४.१८ माछाको वृद्धि जाँच तथा दैनिक हेरचाह
- ४.१९ माछाको प्रतिपक्षी जीवहरू, हानिकारक किराहरू एवं पानीमा उम्रने विभिन्न झारपातहरू र तिनीहरूकोनियन्त्रण बारे ज्ञान
- ४.२० माछामा लाग्ने परजीवीजन्य रोगहरू, रोगका कारण, पहिचान र औषधोपचारका तरिकाहरू
- ४.२१ माछा उत्पादनको मूल्यांकन गर्ने तरिका र माछाको बजार व्यवस्थापनका तरिकाहरू
- ४.२२ माछा मार्ने तथा समात्ने मुख्य उपकरणहरू र तरिका
- ४.२३ मत्स्य विष तथा त्यसको प्रयोग गर्ने तरिका बारे ज्ञान
- ४.२४ प्राकृतिक जलाशयमा मत्स्य पालन:
  - ४.२४.१ ताल तथा रिजरभवायरहरूमा मत्स्य पालन प्रविधि
  - ४.२४.२ इन्क्लोजर मा मत्स्य पालन
- ४.२५ माछा उत्पादनोपरान्त संरक्षण प्रविधिहरू